

**Pasaules
Dabas
Fonds**

sadarbībā ar

**INFORMATĪVAIS
MATERĪALS**

Lauksaimniecībā neizmantoto zemju apmežošana

IEVADS

Strauji notiekošo pārmaiņu apstākļos, kuri skar dzīves vidi laukos, aktuāls kļūst jautājums, ko īpašniekam darīt ar lauksaimniecībā neizmantoto zemi. Racionāla alternatīva, kas tiek piedāvāta un pat stimulēta ar dažādiem finanšu mehānismiem, ir neizmantoto platību apmežošana.

Jaunveidojamās meža platības lielākoties tiek uztvertas kā koksnes resursu banka ar īsāku vai garāku aprites ciklu. Tomēr, līdztekus minētajam apsvērumam, lēmums par apmežošanu katrā situācijā būtu jāsaista vēl ar kādiem specifiskiem motīviem, jo tieši caur dažādajām nozīmēm, kas tiek piešķirtas mežam, iespējams panākt daudzveidīgu meža funkciju īstenošanos. Šie apsvērumi var būt saistīti ar vēlmi veidot un mainīt apkārtnes vizuālo raksturu, rūpēties par nākamo paaudžu materiālo nodrošinājumu, augsnes un ūdens aizsardzības funkcijām, vēja postījumu ierobežošanu vai trokšņu mazināšanu.

Šajā izdevumā nerunāsim par tiem gadījumiem, kad neizmantotajā lauksaimniecības zemē iecerēts izveidot īslaicīgu koku plantāciju vai mežu, kura vienīgā nozīme būs kokmateriālu ieguve. Meža nozīme var kļūt daudzveidīgāka, kā sākotnēji iecerēts, pakāpeniski un bieži pat negaidīti parādoties jauniem aspektiem, kas var nebūt saistīti ar koksnes resursu veidošanu. Nepārdomāta stādījumu veikšana var ietekmēt dabas procesus un ainavas vizuālo raksturu, kā arī ekosistēmu dinamiku, tāpēc lēmumiem par meža stādīšanu jābūt izsvērtiem.

Apmežošanas jautājumi ietver daudz plašāku tēmu loku kā atbilstība likumdošanas prasībām un pastāvošajiem mezsaimniecības standartiem. Ne mazāk svarīga ir meža kā telpas elementa veidošanās un iekļaušanās esošajā dabas apstākļu mozaikā. No dabas viedokļa daudzveidīga un dažādām nozīmēm bagāta meža veidošana, apmežojot neizmantotās lauksaimniecības zemes, šodienas apstākļos ir izaicinājums ne tikai atsevišķa īpašuma, bet arī plašākas teritorijas kontekstā. Šie jautājumi diskusijā par Latvijas neizmantoto zemju apmežošanu aplūkoti maz, kas ir galvenais iemesls, kādēļ tapa šis izdevums.

MEŽA IETEKME UZ DABAS APSTĀKĻIEM

Meža ieaudzēšana nav aplūkojama tikai kā zemes lietojuma veida maiņa, bet arī kā ievērojama dabas apstākļu pārveide un kvalitatīvi atšķirīgas ekosistēmas veidošanās sākums.

Kā raksturot mežu ne tikai kā kokiem klātu platību, un kādas izmaiņas tas rada vietā un tās tuvējā apkārtnē, kurā veidojas un aug?

IETEKME UZ AUGSNI UN ZEMES VIRSKĀRTU

Kokiem augot, ar sakņu, lapu un zaru nobiru palīdzību, kā arī mikroorganismu darbības rezultātā kādreizējās lauksaimniecības zemes tiek būtiski pārveidotas, jo izmainās to fizikālās un ķīmiskās īpašības. Vislielākajā mērā tas attieksies uz augsnes virsējo daļu, kura dzīvības procesos iesaistīta visintensīvāk.

Atkarībā no tā, kādas koku sugas veido mežu, iespējama nedzīvās zemsedzes uzkrāšanās vai arī strauja vielu aprīte un trūdvielu slāņa veidošanās. Koku augšanas un ārējo procesu ietekmē lēni, bet nenovēršami dažādosies mikrolieljefs – platībā izveidosies meža zemēm raksturīgā mazu uzkalniņu un bedrīšu mozaika.

IETEKME UZ AUGU UN DŽĪVNIĒKU VALSTI

Kādu laiku pēc apmežošanas jaunizveidotā meža zemsedzē vēl būs sastopami pļavu augi, bet ar laiku gaismas un citu vides apstākļu dēļ tos nomainīs mežam raksturīgie augi. Līdzīgas izmaiņas notiek arī attiecībā uz putnu, zīdītāju un bezmugurkaulnieku sugām. Jāatzīmē, ka veidojoties mežam, sagaidāmas dzīvnieku barošanās un uzturēšanās paradumu izmaiņas.

IETEKME UZ KLIMATU

Mežam, kā ikvienam zemes seguma veidam, raksturīgs noteiktu klimatisko apstākļu (apgaismojuma, temperatūras, mitruma un vēja kompleksa ietekmes) kopums. Dienas laikā mežā ir vēsāk, bet naktī – siltāk, kā atklātā vietā. Pavasarī sniegs kūst ilgāk un pakāpeniskāk, nekā uz lauka. Arī vēja ātrums mežā un tā tuvumā ir mazāks, nekā pilnīgi atklātā platībā. Augājs samazina augsnē nonākušo nokrišņu daudzumu, bet koku saknes un zemsedze – postošo augsnes erozijas procesu attīstību.

CILVĒKA UN MEŽA ATTIECĪBAS

Iepriekš aplūkoti jautājumi iezīmē sarežģītas, telpā grūti norobežojamas meža un vides attiecības. Tomēr, līdzās šo jautājumu aplūkošanai no ekoloģiskā skatupunkta, ne mazāk svarīgas ir meža un cilvēka attiecības. Šeit atzīmēsim

tikai dažus, mūsaprāt, pašus būtiskākos jautājumus, kas saistīti ar cilvēka uztveri, raugoties no nosacīti diviem skatupunktiem – atrodoties mežā un ārpus tā.

MEŽS NO ĀRPUSES

Vizuālās īpašības – apkārtne kļūst noslēgtāka, pakāpeniski sāk dominēt tuvie skati, kuros lielu lomu spēlē koku vainagu formas, zaru un lapotnes krāsu dažādība. Var teikt, ka apkārtne bagātinās ar uztveramiem elementiem, kas veido meža stāvojumu. Kokiem metot ēnu, veidojas dažādās pakāpēs noēnotu vietu mozaīka.

Skaņas – mežs kalpo kā skaņas slāpētājs un pārveidotājs. Šī īpašība plaši tiek izmantota vietās, kur nepieciešams mazināt trokšņus. Tajā pat laikā kopā ar mežu rodas jaunas skaņas. Te var minēt dažādu sugu koku lapotnes šalkoņu vējā.

MEŽĀ

Smaržs – veidojoties mežam, parādās īpašs un daudzveidīgs smaržu kopums gadalaiku un diennakts ritumā.

Būšana mežā – jauns mežs parasti ir blīvs un grūtāk šķērsojams kā pļava. Pretēji pļavai, mežā bieži tiek iemītas takas. Tāpat veidojas vietas, kuras tiek apmeklētas biežāk, vai vietas, caur kurām, ērtības vai citu iemeslu dēļ, tiek iets biežāk. Atskaitot ļoti auglīgas vietas, meža zemsedze ir zemāka, bet mikroreljefs – izteiktāks. Tāpat sūnu un nedzīvās zemsegas slānis raksturīgs tikai mežam. Koku radītais noēnojums, protams, liks justies savādāk, kā atrodas atklātā platībā.

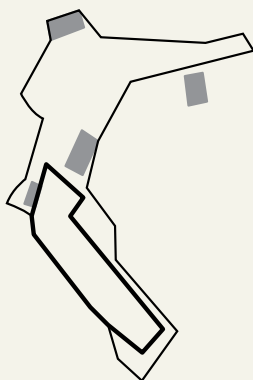
IEROBEŽOJUMI APMEŽOŠANAI

Latvijas klimatiskajos apstākļos mežs uzskatāms par noteicošo augāja tipu. Šādā kontekstā apmežošanu var uzskatīt par “parāda atgriešanu dabai”, proti, meža ieaudzēšanu vietā, kur tas kādreiz jau bijis. Vai šādā kontekstā

apmežošana būtu pieļaujama visur, vai tomēr eksistē šim mērķim nepiemērotas vietas vai apsvērumi, kāpēc tas nebūtu jādara?

CILVĒKA RADĪTĀ MATERIĀLĀ VĒSTURE

Latvija, kādu to pazīstam, veidojusies ilgstošas cilvēka un dabas mijiedarbības rezultātā. Viens no būtiskākajiem ietekmējošajiem faktoriem ir zemkopība visās tās daudzveidīgajās un laika gaitā mainīgajās izpausmēs, attīstoties tehnoloģijām, praksēm un darbībām, kuras atstājušas sekas ainavā. Vienā vietā vienkopus atrodamas dažādos vēstures brīžos radītas liecības, un to klāsts ir ārkārtīgi plašs un daudzveidīgs, kā arī nereti kādam noteiktam apvidum īpaši raksturīgs, piemēram, šņoru lauki Latgalē vai aizjomi Kurzemes piekrastē. Apmežošanas procesā ir svarīgi šādus elementus saudzēt, iespējami maz pārveidot. Arī mājvietas kopā ar saimniecības ēkām bieži tika celtas, ārkārtīgi rūpīgi izvērtējot vietas apstākļus un izvēloties vislabākos novietojumus. Tāpēc, kaut arī šobrīd no saimniecības palikušas vien drupas, pagalma, ēku pamatu un dārzu vietas vēlams neapmežot, īpaši gadījumos, kad zināms, ka tā ir ļoti sena saimniecība. Tam ir ne tikai materiālās kultūras mantojuma saglabāšanas, bet arī praktiska nozīme – nākotnē atstājot iespēju izmantot platību citiem saimniekošanas mērķiem, jo ne velti cilvēki tieši šīs vietas izvēlējās par savu dzīves vidi.

■ saimniecības ēkas

□ pagalms

■ dārzs

Ērgļu draudzes Ogres muižas
Bīšņu sēta 1873. gada plānā
(LVVA 1679.f., 208. apr., 3076. lieta).

Vecsaimniecības ir ļoti senas viensētas, un tām raksturīgs izkliedēts, lokāļiem apstākļiem labi pielāgots ēku izvietojums, iekopts dārzs un piemājas tīrumu platības.

KAIMIŅU UN SABIEDRĪBAS INTERESES

Plānojot apmežošanu kāda zemes gabala robežās, jāņem vērā, ka tas ir fragments no kopējās ainavas un var būt pakļauts sabiedrības interesēm, kuras nereti nonāk krasā pretrunā ar vēlmi platību apmežot. Vispārīgi var nodalīt tuvāko kaimiņu, vietējo iedzīvotāju un apmeklētāju vai plašākas sabiedrības intereses. Pirmajā gadījumā divu kaimiņu starpā var veidoties situācija, kad abi vēlas redzēt jaunu meža platību kaimiņa, nevis savā zemē. Turpretī pārējo iedzīvotāju intereses parasti saistās ar platībām, kuras atrodas bieži apmeklētās, nereti sakrālās vietās vai teritorijās, kurām piedēvēta augsta estētiskā kvalitāte, piemēram, vietām, no kurām paveras tāli, plaši skati. Tāpēc šādās situācijās ļoti vēlams apzināt vietējo iedzīvotāju un citu interešu grupu viedokļus, lai noskaidrotu, kurās teritorijās apmežošana nebūtu pieļaujama vai būtu veicama ar īpašiem nosacījumiem.

ĪPAŠI AUGSTVĒRTĪGĀS VIETAS

Latvijā esošajām lauksaimniecības zemēm ir ļoti dažāda auglība. Tāpēc ne tikai formālā likumdošanas, bet arī praktiskā nozīmē ir svarīgi apzināt īpaši augstvērtīgās lauksaimniecības zemes. Ražošanas potenciāla ziņā īpaši nozīmīgas ir vislabāk iekoptās, kvalitatīvākās lauksaimniecības zemes, turklāt ne vienmēr lielākās pēc platības, jo jāņem vērā arī to ielabošanas pakāpe. Piemēram, augsta lauksaimnieciskā vērtība ir ilgstoši kā sakņu dārzēm izmantotai zemei senajās lauku sētās vai platībām ar biezu trūdvielu slāni un labiem dabiskās noteces apstākļiem. Nereti šādas platības tika veidotas uz dienvidu nogāzēm, nodrošinot maksimālu saules enerģijas izmantošanu. Savukārt ar sugām bagāti zālāji, palieņu pļavas, avoksnāji uzskatāmi par vietām, kurās apmežošana nebūtu pieļaujama, raugoties no dabas daudzveidības viedokļa.

GADĪJUMI, KAD APMEŽOŠANA IR ĪPAŠI VĒLAMA

LAUKSAIMNIECĪBĀ IZMANTOJAMO ZEMJU PLATĪBU ATVESEĻOŠANA

Ik pa laikam tiek aktualizēts jautājums par problemātiski izmantojamām lauksaimniecības zemēm, kurās agrākās saimniekošanas dēļ izveidojusies situācija, kas ne tikai apgrūtina

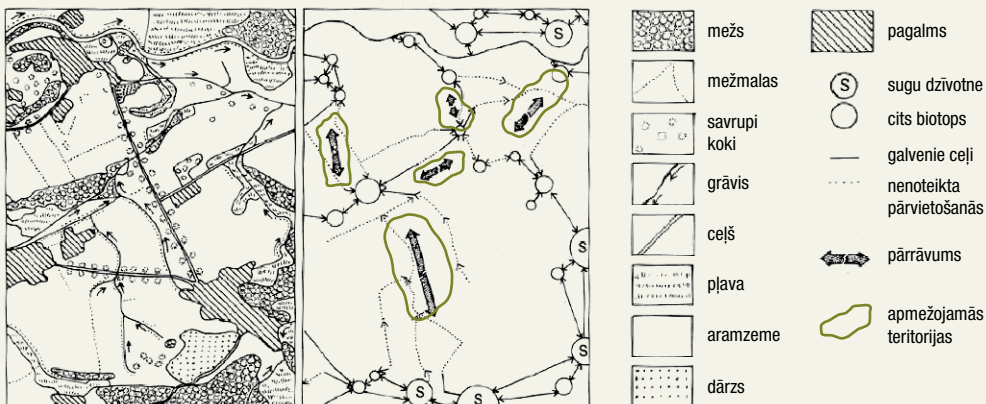
to efektīvu izmantošanu, bet arī nelabvēlīgi ietekmē vidi un apdraud cilvēku veselību. Zināmākais piemērs ir ar Sosnovska latvāņiem apaugušās platības. Auga īpašību un vitalitātes dēļ latvāņu izplatības ierobežošana un esošo audžu iznīcināšana ir ārkārtīgi dārga un darbietilpīga, tāpēc viens no risinājumiem platību atveseļošanai ir sekultūru izveide, stādot kokus.

AIZSARGJOSLAS PRET VĒJU

Kaut arī Latvijā ekstrēmas klimata izpausmes pagaidām ir reta parādība, gan sezonāli, gan atkarībā no zemes lietojumu raksta, vējš var sagādāt ievērojamus zaudējumus un nelabvēlīgi ietekmēt cilvēka dzīves telpu. Tāpēc koku stādījumiem un meža attīstībai kopumā var būt divējāda nozīme – ierobežot vēja ātrumu, izveidojot aizvēja zonu, un samazināt ar vēja eroziju saistītos riskus lauksaimniecībā un mežsaimniecībā.

DZĪVIEM ORGANISMIEM NOZĪMĪGO AINAVAS FUNKCIJU ATJAUNOŠANA

Aplūkojot ekosistēmu mozaīku ainavā, var identificēt pārrāvumu vietas dzīvo organismu pārvietošanās un izplatības tīklojumā. Veidojot noteiktas formas un lieluma stādījumus, šos pārrāvumus iespējams novērst.

Nozīmīgākie dzīvnieku pārvietošanās maršruti (pēc Forman, 1995)

KAS JĀŅEM VĒRĀ APMEŽOJOT

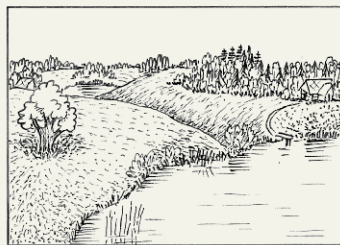
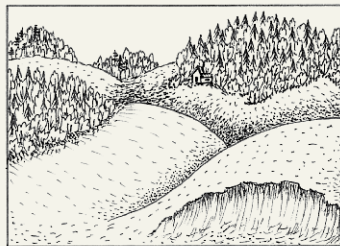
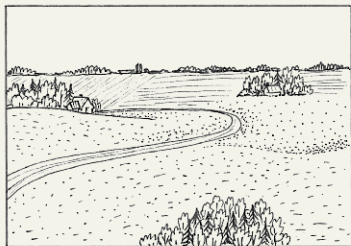
VISPĀRĪGĀS UN ĪPAŠĀS ĢOGRĀFISKĀS LIKUMSAKARĪBAS

Latvijā pastāv dabas apstākļu atšķirības pat nelielos attālumos. Kopējā reģionālajā dažādībā, kas nozīmē savstarpēji atšķirīgu klimatisko un reljefa apstākļu, augāju un augšņu segu kopainu, izdalāmi zemieņu un viļņoto līdzenumu apvidi, pauguraines un upju ielejas. Turklāt dabas apstākļu ziņā pastāv ievērojamas atšķirības starp Latvijas rietumu un austrumu rajoniem.

Līdzenumos un viļņotajos līdzenumos jārēķinās ar dažādiem mitruma apstākļiem un daudzveidīgu cilmiežu mozaiku pat līdzenā reljefā. Aktuāla var būt pārpurvošanās problēma.

Paugurainēs jārēķinās ar augteņu lielo dažādību, īsāku veģetācijas periodu, un lielāku nokrišņu daudzumu, kā arī jāņem vērā reljefa ietekme uz lokālo mikroklimatu.

Upju krastos pastāv plūdu draudi. Īpaši tas attiecas uz lēni tekošo līdzenuma upju krastiem, kad platības var applūst arī vasaras lietavu laikā. Pietiekami precīzu informāciju par plūdu draudiem var iegūt, apzinot iepriekšējo gadu novērojumus.

Latvijas dabas ainavu tipi

Izvēlētajai vietai piemīt dažādas, gan dabas apstākļu noteiktās, gan iepriekšējās cilvēka darbības ietekmē radušās, īpašības.

Dabiskās īpašības:

- cilmieži¹ kuru īpašības nosaka, kādi meža augšanas apstākļi veidojas – būtiski, vai cilmieži ir vienveidīgi vai atšķirīgi;
- augsnes mitruma apstākļi – tieša ietekme uz augāja attīstību, tā daudzveidību un produktivitāti;
- reljefs, īpaši paugurainos apvidos, ietekmē dabas procesu norisi un to intensitāti;
- vērsums (ekspozīcija) pret debespusēm – saistīts gan ar saņemtais enerģijas daudzumu, gan mikroklimatiskiem apstākļiem.

Iepriekšējā cilvēka darbība noteikusi:

- platības formu un robežas;
- izmaiņas augsnē hidromeliorācijas ietekmē;
- specifiskas augšņu īpašības, kas veidojušās ilgstošas zemes apstrādes rezultātā;
- augsnes piesārņojumu, ko izraisījusi iepriekšējā saimnieciskā darbība.

Šo īpašību apzināšanas un apmežošanas plānošanas, kā arī turpmākā izpildes darbu procesā zemes īpašniekam jāuzdod sev divi svarīgi jautājumi:

- 1) Kā apmežojamā platība iekļausies esošajā ainavā? Šajā gadījumā īpaša nozīme ir apmežojuma telpiskajiem rādītājiem, no kuriem jāuzsver apmežojuma mala un forma;
- 2) Kā atrast optimālo risinājumu attiecībā uz koku sugu izvēli, platības sagatavošanas darbiem, neapmežojamām platībām, ņemot vērā dabas apstākļu daudzveidību?

¹Cilmiezis – zemes virspusē esošs iežu slānis, kurā bioloģisku un bioķīmisku procesu, kā arī cilvēka darbības rezultātā veidojas augsne.

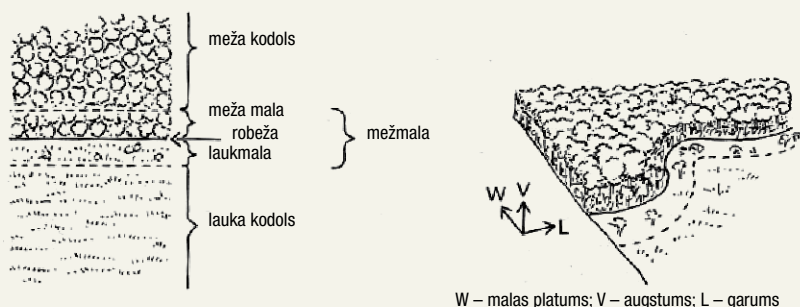
APMEŽOJUMA TELPISKĀS APRISES UN STRUKTŪRA

Uz jautājumu par apmežojuma iekļaušanos ainavā jāskatās plašā perspektīvā, paturot prātā trīs aksiomas – dabā sastopamās robežas ir plūstošas, ainavai piemīt nevienmabīgs raksturs un blakus esošās ekosistēmas tieši vai pastarpināti ietekmē viena otru.

Kā pirmais solis vietas apmežošanas plānošanā ir tā horizontālās struktūras veidošana, kas ilustratīvi raksturojama, izmantojot mežmalas piemēru.

MEŽMALA

Mežmala ir viens no saskares jeb pārejas joslas veidiem, kas attīstās vietās, kur mežs robežojas ar atklātu platību. Mežmala pilda vairākas svarīgas funkcijas – mazina vēja postošo spēku, ierobežo piesārņojuma, kā arī trokšņu izplatību. Apmežošanas kontekstā īpaši nozīmīga tā ir situācijās, kad mežs robežojas ar citiem mērķiem izmantotām platībām – lauksaimniecības zemi, apbūvi, ceļiem – jo iespējama abpusēji negatīva, tieša vai netieša ietekme. Šādos gadījumos mežmala jāveido īpaši rūpīgi. Parasti par mežmalu sauc dažu desmitu metru platu joslu, kurā var izdalīt vairākas apakšjoslas.

Ekosistēmu robežas un malas telpiskās attiecības meža un lauka saskares gadījumā (Forman, 1995)

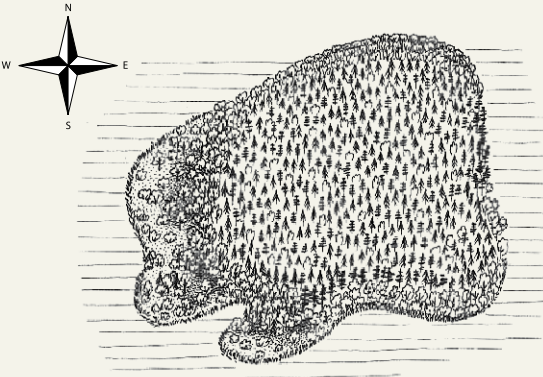
Mežmalā visbiežāk veidojas vairākstāvu struktūra, kas savas daudzveidības dēļ rada īpašus mikroklimatiskos apstākļus un samazina postošās ietekmes, kas vērstas meža iekšienes virzienā.

Mežmala nodrošina arī īpašu dzīves vidi dažādam sugām, jo saduroties krasi atšķirīgām dabas sistēmām, saskares joslā veidojas īpašs vides apstākļu kopums un struktūra, kāda nepiemīt ne mežam, ne laukam. Līdz ar to šeit sastopami gan atklātās vietās, gan mežā, gan arī tieši mežmalās dzīvojošu sugu pārstāvji.

Mežmalas plānošana un izveide nav sarežģīts un dārgs process. Veidojot mežmalu, kokus jāstāda ievērojami izklīdētākā veidā nekā meža iekšienē, brīvajās vietās ļaujot izeugt krūmu grupām vai dodot iespēju saglabāties atklātu platību augājam. Ja lauksaimniecības zeme tiek apstrādāta, gar mežu vēlams atstāt šauru neapstrādātu joslu, kā arī meža tieši tuvumā jāreķinās ar zemākām ražām koku ietekmes dēļ.

APMEŽOJUMS UN DEBESPUSES

Atkarībā no vērsuma pret debespusēm, vēlams ievērot vairākus principus, kas nodrošinās labvēlīgus vides apstākļus meža iekšienē un minimāli ietekmēs blakus esošās teritorijas.

Apmežojuma forma (pēc Gustavsson, 1994)

Rietumu un dienvidu pusē meža sienas līnija veidojama iespējami gara jeb, skatoties no putna lidojuma – ar izlocītu robežu, bet mežmalas platumam vajadzētu būt lielākam, kā citās stādījuma pusēs. Šādi veidota mežmala pasargās meža iekšieni no vēja postījumiem lielākā mērā, kā krasi veidota meža robežā.

Ziemeļu pusē mežmala veidojama, izmantojot zemu

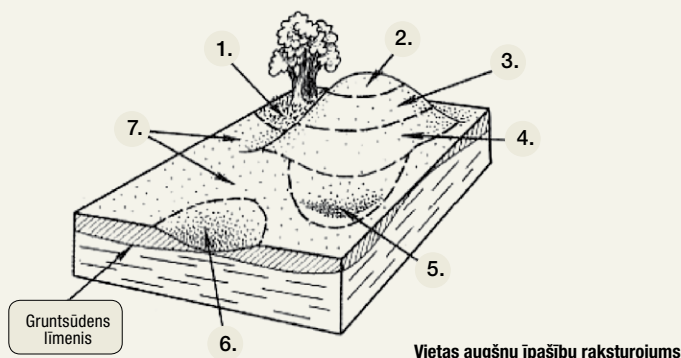
augošos kokus, kā arī krūmus, šādi mazinot koku radītā noņojuma un aizvēja ietekmi atklātajā platībā. Mežmalas platumam var būt mazāks kā rietumu un dienvidu pusē.

Austrumu pusē meža radītā ietekme uz lauksaimniecības zemēm var izpausties 60 un vairāk metru attālumā, tai pat laikā apkārtējās vides ietekme uz mežu būs mazāka, nekā pret citām debespusēm vērstajās meža malās. Tāpēc austrumu pusē mežmalu var veidot ļoti šauru, asāk norobežotu.

DABAS APSTĀKĻU IZPAUSMĒS KATRĀ VIETĀ

Uzsākot plānot apmežošanu, jānovērtē konkrētās teritorijas dabas apstākļu potenciāls – augšņu īpašības (auglības un mitruma īpatnības) un klimata lokālo izpausmi (gaisa plūsmu raksturu, siltuma režīmu), kā arī nepieciešams saprast to ietekmi uz jaunā meža augšanu.

AUGSNES ĪPAŠĪBAS

1. Augsnes īpašības ietekmē koka sakņu klātbūtne. Sausā laikā augsnē īslaicīgi var veidoties mitruma deficīts.
2. Ilgstošas zemkopības ietekmē augsnes virsējie, trūdvielām bagātie horizonti ir noskaloti. Augsnes vairumā gadījumu ir labi drenētas.
3. Augsnes īpašības ietekmē pastāvīgā barības vielu kustība lejup pa nogāzi. Stāvākās nogāzēs augsnes ir erodētas.
4. Augsnes virsējie horizonti veidojušies no augstākām vietām klāt pienākošajām augsnes daļiņām, kā arī gruntsūdens ietekmē. Atkarībā no ūdens caurlaidības pakāpes lielākā dziļumā, augsnes var būt periodiski vai pastāvīgi mitras.
5. Augsnes īpašības nosaka augstais gruntsūdens līmenis un augsnes ūdenscaurlaidības pakāpe. Iespējama glejošanās². Augsnes ir barības vielām bagātas, pateicoties pastāvīgai barības vielu pienesī pa nogāzi. Var veidoties avoksnāji.
6. Ieplakās, kur pastāv ierobežota dabiskā notece, veidojas dažāda biezuma un veidu kūdras slānis³. Augsnes ir pastāvīgi piesātinātas

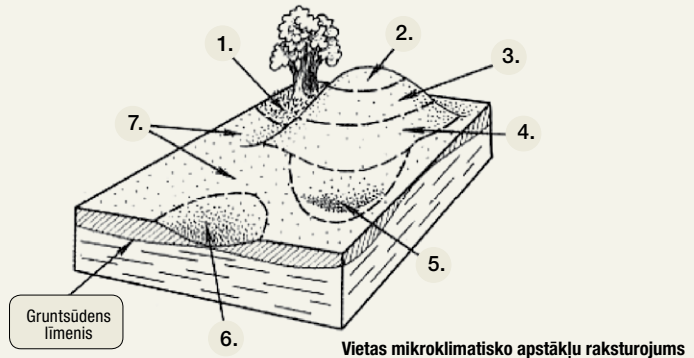
ar ūdeni un pastāv pārpurvošanās draudi. Tomēr periodiska platības applūšana nav kritiska, ja notiek periodā, kad kokiem nav lapu, tas ir, ārpus aktīvā veģetācijas perioda. Tāpat kustīgu gruntsūdeņu apstākļos meža augšana netiek kavēta, turpretī stāvošs, ar skābekli nabadzīgs ūdens ievērojami ierobežo koku augšanu.

7. Ārējo procesu neietekmētas augsnes, kuru piemērotību nosaka to mehāniskais sastāvs, horizontu struktūra un izcelsme (uz kādiem cilmiežiem tās veidojušās).

Glejošanās² – bioķīmisks process, kurš notiek anaerobos apstākļos augsnēs, kurās ūdens klātbūtne ir pastāvīga un kuras ir vāji drenētas. Anaerobos apstākļus var radīt gan gruntsūdeņi, gan virsūdeņi. Intensīvas glejošanās procesā veidojas vienlaidu gleja horizonts – vairāk vai mazāk blīvs smilts horizonts gaiši zilganpelēkā krāsā, bet smilšmāla vai māla horizonts tumši zilganpelēkā vai zaļganpelēkā krāsā (Nikodemus et al., 2008).

Kūdras veids un tās sadalīšanās pakāpe³ – pazīmes, kas vispārīgi ļauj sa-
prast, ar kādu mitruma apstākļu režīmu jārēķinās un kā tas ietekmēs jaunā meža augšanu, kā arī norāda uz augtēnes produktivitāti. Svarīgs ir arī kūdras slāņa biezums un tas, vai koku saknes sasniedz zem kūdras esošo minerālaugšni.

MIKROKLIMATISKAIS RAKSTUROJUMS

1. Pastāvīgs noēnojums, līdz zemei nonāk mazāk nokrišņu, nekā atklātā vietā.

2. Ļoti sauss, silts, minimāls salnu risks.

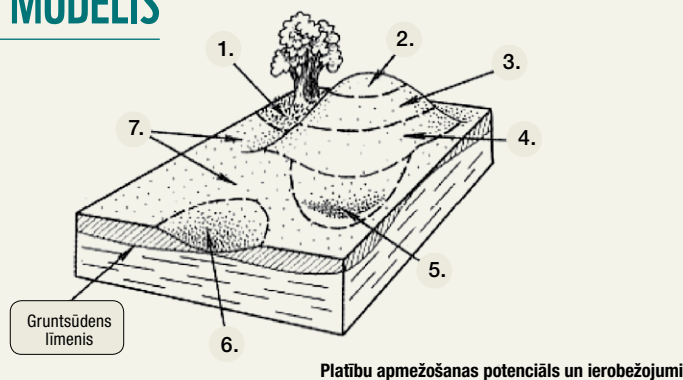
3. Atkarībā no nogāzes vērsuma var veidoties atšķirīgi augšanas apstākļi. Ziemeļu nogāzes ir vēsas un ēnainas, pretstatā dienvidu nogāzēm, kuras saņem visvairāk saules enerģijas.

4. Tuvāk nogāzes pakājei palielinās salnu bojājumu iespējamība, jo uzkrājas pa nogāzēm lejup plūstošais aukstais gaiss.

5., 6. Uzkrājas aukstais gaiss, tāpēc pastāv ievērojami salnu draudi.

7. Reljefs mikroklimatiskos apstākļus neietekmē. Daudz lielāka nozīme ir apvidum raksturīgajiem klimatiskajiem apstākļiem un to izpaušmei esošajā ainavas struktūrā. Īpaši tas atkarīgs no meža platību apjoma un izvietojuma īpatnībām.

APMEŽOŠANAS PLATĪBAS PIEMĒROTĪBA APMEŽOŠANAI SITUĀCIJU MODELIS

1. Vēlams neapmežot, saglabājot senāku laiku dabas ainavas elementus, kā arī nodrošinot apmežojumā daļēji atklātu platību pastāvēšanu.

2. Sugu izvēli nosaka augsnes un cilmieža īpašības.

3., 4. Atkarībā no nogāzes vērsuma un cilmieža iespējama pat sugu ziņā daudzveidīgu un prasīgu koku audzēšana. Lejup pa nogāzi augsnes kļūst auglīgākas, bet jārēķinās ar mikroklimata ietekmi.

5. Atstājams neapmežots.

6. Atkarībā no kūdras slāņa biezuma, gruntsūdens dziļuma un augāja raksturojuma jāpieņem lēmums par atbilstošu platības sagatavošanu apmežošanai (īpaši par augsnes sagatavošanas veidu) un vietas apstākļiem piemērotu sugu izvēli.

7. Koku sugas apmežojumam izvēlas atkarībā no augšņu mehāniskā sastāva un mitruma apstākļiem.

KOKU SUGU IZVĒLE

Apmežošanai piemērotajās platībās jāizvēlas atsevišķas koku sugas vai to mistrojums. Turpmāk aplūkosim tikai dažas, mūsdiā nozīmīgākās, visbiežāk sastopamo koku sugu ekoloģiskās īpašības.

ZOZLS – stādījumiem vislabāk piemērotas vietas atrodas labi drenētos apstākļos uz nogāzēm (īpaši dienvidu), pauguru virsotnēs, piekāpēs. Labi pacieš arī periodisku applūšanu, tāpēc to var stādīt ūdeņu tuvumā. Var apsāļt salnās, tāpēc nav vēlams stādīšana iepakās. Vietās, kur pastāv apsāļšanas draudi, izmantojama piesegkoku metode.

BĒRZS – audzējams visdažādākajos novietojumos un dažādās augsnēs. Neapsāļt, taču vāji panes ilgstošu mitrumu.

PRIEDE – audzējama dažādās reljefa situācijās, arī pārmitrās vietās. Maz piemērota auglīgām, smagām, mālainām augsnēm, kā arī bagātīgām kūdras augsnēm. Salīdzinot ar citām koku sugām, pastiprināti cieš no zālaugu konkurences.

APSE – piemērota stādījumiem dažādās augsnēs, bet labākie apstākļi to augšanai ir labi drenēta un trūdvielām bagāta zeme.

MELNALKSNIS – vispiemērotākie augšanas apstākļi ir pazeminājumos mitrā, trūdvielām bagātā augsnē. Labi pacieš periodisku applūšanu.

BALTALKSNIS – piemērots dažādiem novietojumiem un augšņu veidiem, izņemot nabadzīgas, smilšainas augsnes un purvainas vietas.

EGLE – var tikt izmantota piemistojumā citām sugām nogāzēs un pauguru virsotnēs, kā arī līdzenās, labi drenētās vietās.

Izmantotās literatūras avoti

Forman, R.T.T. 1995. Land Mosaics: The Ecology of Landscapes and Regions. Cambridge University Press, 1995, p. 632

Bells, S., Nikodemus, O. Rokasgrāmata meža ainavas plānošanai un dizainam, Rīga: 75 lpp.

Gustavsson, R., Ingelög, T. Det nya landskapet. Jonkoping, Forfattarna skogsstyrelsens forlag, 1994, p. 360

Maldavs, Z., Melluma, A., Seile, A. Ģeomorfoloģijas pamati, Rīga: Zvaigzne, 1981, 210. lpp.

Melluma, A., Leinerte, M. Ainava un cilvēks. Rīga: Avots, 1992, 173. lpp.

Nielsen, C., Ravn, H.P., Nentwig, W. and Wade, M. (eds.) 2005. The Giant Hogweed Best Practice Manual. Guidelines for the Management and Control of an Invasive Weed in Europe. – Forest and Landscape, Denmark, Hoersholm, p. 44

Nikodemus, O., Kārklīņš, A., Kļaviņš, M., Melecis, V. Augsnes ilgtspējīga izmantošana, 2008

LAUKSAIMNIECĪBĀ NEIZMANTOTO ZEMJU APMEŽOŠANA

IZDEVUMA TEKSTS: Mārtiņš Lūkins

VALODAS KONSULTANTE: Agnese Brice

IZDEVUMU ATBALSTA: AS „SEB banka”, WWF Zviedrija,
AS „Stora Enso Latvija”, SIA “Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības
centrs” filiāle “Meža konsultāciju pakalpojumu centrs”, AS „Antalis”

Izdevuma autora paustais viedoklis var neatspoguļot Pasaules Dabas
Fonda oficiālo viedokli.

Izdevums izgatavots SIA „UnitedPress Tipogrāfija”. Papīra ražošanā
izmantota koksne, kas iegūta FSC standartam atbilstoši apsaimniekotos
mežos. FSC sertifikācijas sistēma nodrošina, ka meža apsaimniekošanas
praksē ievērotas vides, sociālās un ekonomiskās intereses.

© Pasaules Dabas Fonds, 2013

